

TARİHSEL SÜREÇTE BALKANLAR'DAN TÜRKİYE'YE YAŞANAN GÖÇLERE DAİR GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Abdullah BÖLÜKBAŞI*

Balkanlar tarih boyunca farklı etnik grupların, kültürlerin ve inançların bir arada yaşadıkları bir coğrafya olmanın yanı sıra pek çok savaş ve zorunlu göçe de tanıklık etmiş bir coğrafyadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki hâkimiyeti sona ererken özellikle 19'uncu yüzyıldan itibaren söz konusu bölgeden Anadolu'ya yoğun göç dalgaları yaşanmaya başlamıştır. Bu göçler hem sosyo-ekonomik hem de demografik açıdan Türkiye'nin modernleşme sürecini şekillendiren önemli unsurlar arasında yer almıştır. Göçlerin özellikle 93 Harbi, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yoğunlaştığı bilinmektedir.

Yukarıda bahsedilen savaşlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki hâkimiyetini ciddi ölçüde kaybetmesine neden olmuş ve bölgedeki Müslüman nüfusu derinden etkilemiştir. Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda Balkanlardaki toprakların büyük kısmı elden çıkmış; özellikle Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'da yaşayan Türkler ve Müslüman topluluklar, yerel halkın baskısı ve yeni yönetimlerin asimilasyon politikaları nedeniyle Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu dönemde göç edenlerin büyük çoğunluğu Trakya, İstanbul ve benzeri bölgelere yerleştirilmiştir. Ancak ani nüfus artışı, Osmanlı Devleti'nin ekonomik zorluklarıyla birleşince göçmenlerin barınma ve iş bulma süreçleri sancılı bir hâl almıştır. Göçmenlerin büyük kısmı tarımla uğraşmış ve kırsal bölgelerde köyler kurarak Anadolu'nun yeniden yapılandırılmasına katkı sağlamışlardır. Bununla birlikte göç süreci, geride kalanlar için kültürel kopuşlar ve aidiyet krizlerini de beraberinde getirmiştir.

20'nci yüzyılın başlarında Balkanlar'dan gelen göçler, Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte daha karmaşık bir hâl almıştır. 1912 ila 1913 yılları arasında yaşanan Balkan Savaşları, Osmanlı'nın bölgedeki son topraklarını da kaybetmesine neden olmuştur. Müslüman nüfus üzerindeki baskı daha da artmış, yerel milis grupların saldırıları ve zorunlu göç politikaları sonucunda yüz binlerce insan yeniden Anadolu'ya sığınmak zorunda kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin düşman devletlere karşı mücadele etmesi, Balkanlar'dan gelen göçmenlere yeterli desteğin sağlanmasında aksaklıklara yol açmıştır. Bu dönemde Anadolu'ya gelen göçmenler, hem ekonomik hem de sosyal açıdan zorlu koşullarla karşılaşmışlar, Osmanlı Devleti'nin çözüm çabalarına rağmen ciddi boyutta bir bütünleşme sorunu ortaya çıkmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra da Balkanlar'dan göçler devam etmiştir. Lozan Antlaşması'yla belirlenen nüfus mübadelesi, bu dönemin en dikkat çekici göç hareketlerinden biri olmuştur. Özellikle Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan zorunlu nüfus değişimi, her iki ülkedeki Türk ve Rum topluluklarını doğrudan etkilemiştir. Bunun yanı sıra Bulgaristan, Yugoslavya ve diğer Balkan ülkelerinde ikamet eden Türkler ve Müslümanlar hem baskılar hem de ekonomik zorluklar nedeniyle Türkiye'ye göç etmeye devam etmişlerdir. Diğer yandan Cumhuriyet, göç politikalarını, Osmanlı Devleti'nin aksine daha planlı bir şekilde yönetmeye çalışmıştır. Göçmenlerin yerleşim ve uyum süreçleri için özel politikalar geliştirilmiş; bu minvalde göçmenler Anadolu'nun farklı bölgelerine dağıtılarak tarım ve ticarete yönelmeleri sağlanmıştır. Söz konusu göç dalgaları, demografik bir değişimin ötesinde Türkiye'nin sosyal ve kültürel yapısının çeşitlenmesini sağlamıştır.

* Trakya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi II. Sınıf Öğrencisi

Netice itibarıyla 93 Harbi'nden Cumhuriyet dönemine kadar Balkanlar'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçlerin, tarihsel süreçte önemli bir yere sahip oldukları söylenebilir. Bu göçler, bir yandan Osmanlı'nın Balkanlar'daki gerilemesini ve bölgedeki Müslüman toplulukların maruz kaldıkları zorlukları yansıtırken diğer yandan Türkiye'nin modernleşme ve toplumsal alanda yeniden yapılanma sürecinin bir parçası olmuştur. Göçmenlerin Anadolu'ya katkıları sadece nüfus artışıyla sınırlı değildir. Söz konusu kişiler farklı kültürel unsurların bir arada yaşadıkları Türkiye'nin çok katmanlı kimliğini oluşturmasına da katkıda bulunmuşlardır.